

Domokos Ilona:

A jó igazolása - a rossz igazolása

/A szolovjovi és nietzschei álláspont megütköztetése
Leonyid Andrajev: „Iakarióti Júdás”-e, kiserregényében/

Ha Leonyid Andrajev két kortársa: Friedrich Nietzsche és Vlagyimir Szergejevics Szolovjev gondolatait összevetjük, két hasonló elpfogalomra alapuló, de egymásnak ellentmondó eszmarendszerek körvonalazódnak előttünk.

Nietzsche a cselekvés és értékelés hagyományos módját, az erkölcsöt elveti, mert véleménye szerint nem az ember érdekeit szolgálja, hanem csupán valamiféle faleőbbrendű tekintély. Ez az erkölcsiég az új és jobb erkölcsök keletkezése ellenében het: elbutít. Nietzsche eszményképének a "szabad embernek", az "emberfeletti embernek" nincs erkölcsé, mert ő mindenben önmagától akar függni, nem valamilyen hagyománytól: az emberiség minden eredeti állapotában a rossz annyit jelent, mint egyéni, szabad, önkényes, ezokatlan, előre nem létott, kiszámíthatatlan.

Szolovjev úgy véli, hogy az emberiség már a Jézusról szóló isteni kinyilatkoztatás tudója, ismeri ezt az igazságot mint a valóság tényét ... - ezért az első kísérlete ezzel az igazsággal való visszaélés épp az igazság nevében, a jóért való rossz - a lélek bűné, a rossz elismerése, ez volt Jézus

utolsó kísértése.

Ha elismerjük, hogy a rossz erősebb a jónál, ez annyit jelent, hogy nem hiszünk a jóban, nem hiszünk Istenben. Márpedig Szolovjov szerint a hit az emberiség egyetlen igazi lehetősége, amelyhez, a egyben az "Istenember"-látkoz, annak abszolút szeretetéhez az erkölcsi tökéletesedés útja vezet.

Szolovjov tehát az "abszolút jó", az "abszolút szeretet" feltétlen engedelmeséggel keretezett csodatévő ikonját mutatja fel nekünk mint az emberiség számára fellelhető egyetlen gyógyírt, e szót várja, hogy ne csak higgyük, de meg is értsük a csodat.¹

Leonyid Andrejev: Júdás c. kieregényében a nietzschei és a szolovjovi felfogást ötvözteti meg; Júdás alakjában megmutatva, hová vezet az ad absurdum vett nietzschei "megoldás". Ugyanakkor a szolovjovi elképzelés tarthatatlan voltára is felhívja a figyelmet, a Jézus tanításait következetesen végigvinni akaró, a szálal e mestart is magára hagyó tanítványok alakjában.

A "Júdás" kettős tragédia: Júdás, a rossz ember tragédiája, és Jézus, a Szeretet megtestesítőjének tragédiája is, amennyiben a Szeretet erőtlennak bizonyult a "Rossz"-szal szemben, amennyiben a szeretet Glóriája szálal is halványabb lett, hogy Jézus Júdást nem volt képes meganteni.

Júdás külső és belső tulajdonságai nem egyszerűen egy rossz embert jelenítenek meg, hanem már-már a megtestesült Rosezat. Júdás nem egyszerűen csúnya, szabálytalan, a rendetlenség, a kaotikusság hordozója, megkettőződött és diezharmonikus, hanem rátabb Júdea minden lakosánál. Feje rút, tályogos. "Kurta, vörse haja nem tudta eltakarni a koponyája különös, szakatlan formáját: mintha kettős kardvágás hasította volna szét a tarkója fölül, e most újra összeenyvezve világosan négy részre tagolódott; volt benne valami bizalmatlanságot keltő, valami nyugtalanító; ilyen koponya mögött nem lakhatik béke és egyetértés; ilyen koponya mögül mindig véres és könyörtelen csaták lármája hallik, Júdás arca is mintha két részre szakadt volna: egyik oldala fekete, élesen kímélő szemével eleven volt, mozgékony és mindig kész arra, hogy megzámálhatatlan ferde ráncba ránduljon össze. Ellenben a másik oldalon nem volt ránc, életlenül síma, lapos volt, mintha megmereedt volna; és bár éppen akkora volt, mint a másik, hatalmasnak, nagyinak tetszett a tégranyilt, világtalan szem miatt."² Feleségét elhagyta Júdás, senkihez sem tartozott, a gonoszok, a tolvajok sem fogadták be, - "holott maga is ügyes tolvaj volt. /.../ Nem, ez nem magunkfajta, ez a vörse hajú Isakariótes Júdás - szóltak a gonoszok, és fölkeltek ezzel a jók csodálkozásáért, akik nem láttak nagy különbséget közte és Júdea többi rossz embere között."

Júdás megkettőződött, sőt bár ember, ezembekerült minden emberrel, elidegenedik minden embertől. Senki sem tud jót mondani róla, Júdás maga is beismerte, hogy bármilyen aljas-

"Fiát odaveti kutyák ételül! Leányát rablóknak adja, hogy meggyalázzák, menyasszonyát bujálkodóknak." Perze ezek fiktív "bűnvállalások", hiszen "gyermekai nincsenek, és ez is azt bizonyítja, hogy Jódás rossz ember: Isten nem akarja, hogy magva támadjon."

Jódás az egybehangzó vélemények szerint tehát rossz ember, "rossz, mint egy féltékeny ördög". Az eseli az átlagos, a közönséges rossz ember fölé, hogy rosszságának a legteljesebb mértékben tudatában van, hordozza ezt a tudatot, vállalja ezt a tudatot, és mintegy a vállalása, a rossz eslelletti tanúkodása következtében - lévén a rossz is ember - valóságos emberi teljesítményt produkál: a rossz "mártírjává" válik. Élete ennek megfelelően örök hányattatás, kóberlés; mivel mindenütt viaszlyt azit, mindenhová csak bejt víz magával, eshol sem fogadják ba, elkergetik.

Ez a rút júdeai egyezer csak Jézushoz és tanítványaihoz esapádott, a maga sem tudta, milyen nagy megpróbáltatást jelent majd ez számára. Jézus ezzel, hogy befogadta Jódást, és oldala mellett - tulajdon oldala mellett - jelölt ki helyet számára, megrengette Jódás addig exilárdnak hitt véleményét az emberekről. Jódás addig problémátlanul, könnyebben élt, azonban állt minden emberrel. Ettől kezdve ezt tapasztalta, hogy valóságosban ő is része az emberiségnek. Jódás addig magával hasonozórnak tarthatta a világot, ami számára igazolást is jelenthetett: a többi ember sem külön nála. "Jódás elbeszélé-

seiből azt hihette volna az ember, hogy mindenkit ismer a világon, a mindenki, akit ismer, követett el életében valami rossz tettet, ezt gazaégot. Hogy jónak inkább azokat mondják, akik értik a módját, hogyan kell tetteiket és gondolataikat eltitkolni; de ha egy ilyen embert átkarolunk, megismergetünk és alaposan kivallatunk, csak hazugság, csalás, alávalóság árad belőle, mint a genny a felvágott sebből." Azután, hogy Jézus befogadta, szembekerült a Péter által megfogalmazott kérdéssel: "Hát Jézus? Hogyan gondolkozol Jézusról? Mégis, mondd meg: szereted? Ugy látszik, te senkit sem szeretsz, Júdás. De Júdás kurtán, metszően felelt, hangjában ugyanezzel a különös gyűlölettel: Őt szeretem." "Szeretem" - válaszolta Júdás, és hangjában különös gyűlölet csengett. Kőlelje - koponyája és arca - kettévágta után ettől kezdve megfigyelhetjük lelki, azellemi lényének, érzelmeinek megosztottságát is; mintha nemcsak koponyáját, de érzelmeit, gondolatainak szövetségét is kettévágta volna egy képzeletbeli kard, a utána az ellentétes, egymás mellett nehezen megférő érzelmeket és gondolatokat enyvezték volna össze. Szereti Jézust, mert az befogadta őt, és gyűlöli Jézust, mert az annyira más, mint ő, mert Jézus erkölcsi tisztasága elérhetetlen számára, nyomasztja őt. Magalázottnak érzi magát: "Júdás odament hozzá - ahogy minden ember fia járni szokott -, de úgy tetézett neki, hogy a földön cselezik, mint a megvert kutya." Anceal Éva egy igen találó gondolatára utalok: "Többé kevésbé mindnyájunkra vonatkozólag igaz, hogy könnyebben gyakorolunk nagylelkűséget és megbocsátást az emberek hibáival szemben, - de már sokkal kevésbé bocsátjuk meg

az olyan arányokat, amelyek belőlünk hiányoznak."³

Júdás Jézushoz fűződő érzéseinek kettőességét már kifejlett formában érhetjük tetten az Annától visszavetőd, az alvó Jézushoz közeledő Júdás magatartásában: az ANYA gyöngéd óvatosságával és a VADÁLLAT csodálkozásával érintette meg Jézus haját. Ugyancsak fontos momentum "Júdás szájának megcsalása", tudniillik az az eset, amikor az elfogott Jézust a katonák egy nocokos padlójú őrházban verték, kínozták. "Ée látta azt, akit ütöttek. Ütötték az arcát, a fejét, puha zeák gyanánt lökték a szoba egyik sarkából a másikba; és mert nem kiáltozott, nem ellenkezett: hosszabb idő után csakugyan úgy tetezett, mintha nem volna élő ember, hanem légy, ceont és vér nélkül való bábu. /.../ Egy erős taszitásra a bábu engedelmes mozdulattal egy, a szobában ülő katonának a térdére esett, az ismét ellökte magától, akkor megfordult a levegőben a a legközelebb ülőre hullott, és így folyt ez egyre. Hatalmas kacagás támadt, és Júdás is kénytelen volt nevetni, mintha a száját valami idegen, erős kéz vasujjakkal rántottavolna széjjel. Így cealták meg Júdás száját." Nem lehet véletlen, hogy amikor Júdásban az árulás gondolata visszkodott, szintén vasmarokba fogta egész lelkét.

Júdás megkettőzöttsége az árulás után celekedeteiben is szembetűnőbbé válik: "mialatt Júdás egyik kezével elérulta Jézust, a másikkal gondosan iparkodott tulajdon terveit meghíúsítani." Ée eljutott oda, hogy az őnigazolás szavaival indult az őngyilkosságba.

Ahhoz, hogy Júdás tragédiájának okait feltárjuk, tisztáznunk kell, milyen volt Júdás én-képe. Már utaltam arra, hogy Júdás bármilyen gonoszított elkövetésére képesnek tartotta magát, e ezt nem is titkolta, mert nem tartotta ezégyenlani való dolognak. Gondoljunk csak arra, Júdás milyen nyugodtan próbálta végig fogeival az Annától kapott harminc ezüetöt, e e főpap szavaire - azt a pánzt tisztessége emberek adományozták a templomnak - a következőket válaszolta: "De meg tudják-e a jámbor emberek különböztetni e hamis pánzt az igazítól? Ahhoz csak e gonoszak értenek."

Felmerül e kérdés, abszolút jellegű feladat-e ez a megkülönböztetés, ée e jók hivatása nem éppen az-e, hogy ne tegyenek különbséget, hogy az emberiség egészét, az emberiség egységét képviseljék. Júdás befogadásakor Péter e következőket mondta neki: "Nem baj, hogy olyan rút e képed; e mi hálójnkben különb szörnyetegek is fennakadnak, e éppen azok e legjobb izűek. Valóban nem illik hozzánk, ez Ur halászaihoz, hogy vízbe vessük ez egész fogást csak azért, mert egy hal tükée ée félezemű." Péter ezen gondolataival, mely ezerint e bűnű ember is ez emberiség része, ée csak ez egész fogással együtt lehetne vízbe vetni, "kidobni ez Ur hálójából", mintegy Júdás jók-rooszak szembeállításával polemizál, az emberiség egysége mellett teez hitet.

Júdás Mária Magdolnának fejtette ki e Roosz-ról, a roosztettekről vallott felfogását: "Az csak olyan embert ijeezt-

hat meg, aki még sohasem vétkezett! De aki elkövette a vétket, airtól kell annak félnie? A halott fél-e a haláltól, vagy az élőt? A halott kikacagja az élőt a az élőt félelmét,"

Júdás ilyen lelki-eszellemi halottnak tekintti, tudja magát, akinak a lelkiismerete már semmi ellen sem tiltakozik, a ezzel mintegy meg is ezűnt létezni, Júdás már "semmit nem vezet a lelke", nincs is lelke, "Tudja" magáról, hogy "nincs lelke", olyan, akár egy tárgy. Ha kell, lehet "az a horog, amelyre János felakasztja megázott erényét, hogy megezáradjon, Tamás meg az ezét, amit kirágtak a molyok ...", lehet Jézus árulója, Jézusé vagy/és az egész emberiségé.

A Jézussal való megismerkedés, a Jézus vonzáskörébe kerülés következtében Júdás tudata is megkettőződött tehát: Júdásra a "tárgy-emberre" és Júdásra az "értelen-emberre", aki "tudja magáról", hogy "nincs lelke", ezért érzelmi érthetetlenek, áttekinthetetlenek számára, olyasvalanik, aiktól ezernetne megezabadulni, róluk tudományt nem venni, vagy legalábbis uralkodni rajtuk - azaz teljes mértékben tárgyiasítani őket -, aint ezt Júdás következő monológja is bizonyítja: "Mi fáj annyira Júdásnak? Ki tette az égő tüzet csontjaiba? Fiait odaveti a kutyák ételétől! Leányát rablóknak adja, hogy meggyalázzák, menyasszonyát bujjáikodóknak, De nincs-e hát Júdásnak légy ezive?" "Talán bizony airtól Júdás? Végül még igaza is volna Kajafásnak, mikor ezt mondja, hogy Iskeriótes Júdás bolond?"

Aki sir a nagy bosszúállás napján, nem méltó arra ... tudod, Júdás? Ne engedd, hogy a szemed megcsaljon, hogy a szived hazudjék neked, ne oltsad könnyel a tüzet, Iakariótes Júdás!

A "tárgy-ember" és az "értelme ember" konfliktusában, amely végül katasztrófához vezet, ugyanakkor feltámad Júdás lelke. Belső élete, szubjektivitása azonban önmaga számára is olyan dzsungel, amelyben az önmaga felé fordított elemzőképesség erejével képtelen eligazodni, illetve Júdás nem ismeri el az önmagában való eligazodás szükségességét, analitikus eszével nem ismeri el a lelkét. Sajátos "-én-kultuszának" iatenciájával ezeket tette meg, mögé, hozzá menekül, ha vélt vagy valódi sérelmet ér. Júdás okosságát el is ismeri mindenki. Péter Júdásához szóló szavait idézem: "Te okos vagy, még a Mester is dicséri az eszedet". Júdás értelme hatalmát azonban abszolútizálja: az egyetlen érvényes "rendező" elvnek saját eszét tekintti. Jellemező, hogy a tanítványok legfőbb hibájának azok butaságát és gyávaságát tartja. Ha végig is hallgatja véleményüket, mint pl. Tamás válaszát gyötrő kérdéseire, valójában nem hallgatja meg őket, gondolataikat "ész-tornácóra" be nem ereszti. Az emberi közösségből kirekesztett Júdás gondolkodása olyan egészeztelen mértékben én-központú, individualista, hogy képtelen befogadni, feldolgozni, megérteni a közösségen belül élő társai, a többi apostól felől őt érő ingereket, ezért lépten-nyomon megcsalva érzi magát, megcsalva még Jézus által is. Júdás azt állította, hogy minden és mindenki

megcealja őt, még az állatok is. A mű értelmezése szempontjából Júdás következő "megcealatait" igen fontosnak tartom:

1. Az az eset, amikor Júdás Tamással viszálytört a Júdás által becsenéselt faluba,
2. Júdás hazugságok árán megmentette Jézus és tanítványai életét.
3. Júdás azójának megcealata. /Erre az eseményre már utaltam./

Az első esetben Júdás számára a leglényegesebb dolog az volt, hogy NEKI lett "igaza". /A falu lakói Jézust cealónak tartották egy kecske eltűnése miatt./ Júdás halát várt azért, hogy ő kiderítette az "igazat", a tárgyas, tényező igazságot, egyetlen szempont létezett számára, amely alapján az esetet értékelte, hogy ő, Júdás, "igazat" állított a faluról. Fel sem merült benne, hogy Jézus és tanítványai számára a történet csüggeasztók, hogy elzomorítja őket, hogy ők az igazságot másképp értik, hogy Júdás az őt igazoló tények ellenére hazudott, mert eleve rossznak tartotta az embereket, mert rágalmozta az emberben az embert. Júdás megcealatra érezte magát, hogy Jézus "tudomást sem akar venni" erről az "igazságról". Júdás majd minden faluról hasonlóan vélekedett, de mivel eddigi "jólateit" a tények cáfolták, a tanítványok az ezt megelőző esetekben nevettek ceupán tévedésén. Júdás pedig alázatos volt és megcealatra érezte magát: "Pereze, pereze. Júdás azt gondolta róluk, hogy rosszak, pedig jók; tületént hittek benne, és pénzt is adtak, Júdást, a szegény, hiezékeny

Júdást megint megcsalták hát!" Mikor azonban nyilvánvalóvá vált, hogy Júdás vádjai többek, mint helyenként ijesztő, furcsa mesék, akkor a tanítványok zavarba jöttek, Tamás pedig azt mondta Jézusnak: "Uram, Júdásnak igaza van, Gonosz és ostoba emberek voltak azok, e a Te szavaidnak magva sziklára hullott." Tamásra azonban senki sem haragudott meg, mert ő alapjában véve, "eredendően" jónak tartotta az embereket.

Júdás második "megcsalása": Jézus nem hálás élete és a tanítványok életének megmentéséért, Júdás nem értette, hogy Jézusért tenni csak Jézus hitének írott és íratlan törvényeinek tisztelattartásával lehet, hogy a rossz erejére - márpedig a hazugság rossz; Tamás mondta Júdásnak az eset után: "Rosszat cselekedtél", majd később: "Hazudsz és káromolsz folyvást, hogyan kívánhatod hát, hogy Jézus szeressen" - Jézus nem támaszkodhat, mert az egyenlő lenne a rossz ezüskésességének elismerésével, azzal, hogy nem bizik, nem hisz a jó erejében, nem hisz saját küldetésében, nem hisz Istenben.

Júdás elmélkedései során arra a következtetésre jutott, hogy az embernek rosszat kell tennie az igazság diadala érdekében, mert a jó /ez esetben Jézus és a tanítványok/ gyenge. Ezt "igazolják" ezámára "megcsalásai" ie, többek között az, hogy a jó tanítványok nem tudták mesterüket megvédeni, ám ő, Júdás "megölte" Jézust. "Hát az ördög tanított engem? Igen, igen. És megmentettem Jézust, ugye? Hát akkor az ördög szereti Jézust? Hát akkor az ördögnek ezüskésége van Jézusra és az igazságra? Helyes, helyes, Tamás. De az én spám azért mégsem

az ördög, hanem egy bakkecke, Talán a bakkecekének is ezükeé-
ge van Jézusra? He? De nektek bezzeg nincs ezükeétek rá, mi?
És nektek az igazság nem kell?" - így érvelt Júdás, és nem ér-
tette, hogy Jézus igazsága spirituális igazság, nem evilági,
transzcendens igazság. Ha Jézus elfogadná Júdás efféle segít-
éséit, maga is cinkosává válna. A tárgyas, evilági igazságot
képviseli Júdás, nem hisz Isten létében, s képtelen felfogni,
hogy Jézus Isten fia. A hívő másképpen érez, gondolkodik, mint
ő, más értékrendezéshöz méri az emberek cselekedeteit. Júdás
tehát nem hitt. Miért csatlakozott mégis Jézushoz? Valóban
eleve valami gonosz szándék vezette, mint ahogyan azt néhány
tanítvány gondolta? Erre a feltételezésre bizonyítékot nem ta-
láltam a műben.

Júdás szeretetre vágyott. Ezt a feltételezést igazolja
az is, hogy "erde, izmos is volt Júdás, bér, nem tudni, miért,
gyöngye és beteges külsőt próbált magára ölteni ..." Miután Jé-
zus befogadta Júdást, Júdás igyekezett hasznosává tenni magát
- gondoskodott szálláshelyről, élelelről, Jézus rábizta a
pénzes zacskót -, ezertette volna elérni, hogy a tanítványok
is befogadják, ne csak megtűrjék. A tanítványok Jézushoz való
viszonyát, sajátos változásában is ezinte állandó jelleggel
a viszony kettőssége jellemezte, mintha a tanítványok öntudat-
lan Júdás kettősségét tükrözték volna vissza. "Hol megcsalta
a fáradt szemet, és régi, meghitt alak gyanánt jelent meg a
többiek között, hol meg hirtelen megakadtak rajta: ingerelte
tekintetüket, sértette hallásukat, mint valami pártatlanul

ceúnya, hamis, undorító jelenség." /E szövegrészben is megtaláljuk az író egyértelmű állásfoglalását: Júdás nem való a tanítványok közé, s ha régi, meghitt alak gyanánt tűnik fel, az csak a fáradt szem csalódása lehet./

A tanítványok óvták Jézust Júdástól, mert Júdás bűnei, hazugságai taszították őket. Amikor Jézus Júdást maga mellé ültette, és Tamás rájuk nézett, "az isteni szépség és a rieszó rútság, a szelíd tekintetű ember és a nagy, mozdulatlan, zavaros és mohó szemű polip szeszédsége megoldhatatlan rejtvényként nehezedett az elájára."

Júdás és a tanítványok közötti kapcsolat ellentmondásosságára, akaratlanul is rámutatott Péter, amikor Júdást az ő "polip barátjának" nevezte. Nem bíztak a tanítványok Júdásban, nem szerették, de Jézusnak nem akartak ellentmondani. Tamás volt az egyetlen, aki "komolyan vette" Júdást. Tamás pozitív, racionális, evilági érveket, bizonyítékokat várt, és ez rokontoa a gyakorlatias Júdással. Tamás volt az, aki visszament Júdással a "kecekés" faluba, hogy eldöntsék, "melyiküknek van igaza". Ugyancsak jellemző Tamás Júdásnak kifejtett logikus érvelése válaszként arra, hogy Júdás igyekezett rávenni a tanítványokat: akár fegyverrel védjük meg Jézust. "Mi olyan emberek vagyunk, akik nem szokták meg a fegyverforgatást. És ha harcba keveredünk a római katonákkal, valamennyiünket lekaszabolnak. Aztán te csak két kardot hoztál, mihez lehet fogni két karddal?" Péter dicsérte a kardokat, a többi tanítvány pedig

meggyőződéséből, elvi alapokon utasította el a fagyveres harcot: "Harcosok vagyunk-e mi, hogy kardot kőszünk a derekunkra? És Jézus vajon nem próféta, hanem hadvezér?"

Tamás volt az, aki megpróbálta "megfejteni" Júdást, e hogy ezzel milyen abezurd dologra vállalkozott, az a következő párbeszédből is kiderül: "Júdás: "Mit akarez még tőlem? Mindent elmondtam neked, mindent. - Azt akarom, hogy bizonyítsd be nekem: hogyan lehet egy kecekebak az apád? - kérdezte hidegvérűen, ceőkönnyűesen Tamás, és várta a válaeet. Történt, hogy Júdás egy ilyen kérdés után hirtelen /.../ e legmélyebb meggyőződés hangján mondta: - Milyen ostoba is vagy te, Tamás! Mit ezoktól álmodban látni? Fát, falat vagy ezemarst?"

Az első komolyabb, bár megfoghatatlan "új ellentét" Júdás és a tanítványok között a "kecekeké" falu miatt keletkezett. Nyilvánvalóvá vált, mennyire nem értik meg egymást, valamint hogy Jézus, és így a tanítványok is "cebezhettek". Mintha csak Júdást akarná "igazolni" a sora, nem sokkal később Júdásnak újból "igaza" lett. Amikor Júdás Tamást meg akarta győzni arról, hogy ő, Júdás, helyesen ceelekedett, "Iekariótee arca elfehérédett, és gyorsan odanyomakodott Tamás elé, mintha csak egy felhő ereezkedett volna is hírtelen, eltakarván előle az utat és Jézust." Ez a kép ezemléleteséé tette a Júdás és Tamás /a tanítványok/ és Jézus közötti kapcsolatot. Ha Tamás /és a tanítványok/ Júdás gondolatmenetét próbálják követni, megpróbálják azt megérteni, ezökeészerűen eltévolodnak Jézustól,

Jézustól, aki befogadta Júdást, akinek tetező dolgot skarnak tenni Júdás elfogadásával. Ez az ellentmondás az alapja véleményem szerint annak, hogy Júdás és a tanítványok viszonyát kettősség jellemezte. A kődobálás-verseeny eseményei megerősítenek bennünket fenti feltételezésünkben. Csak Jézust nem tudta Júdás elkápráztatni az erejével, ami le is leplezte a győztest, hogy eddig félrevezette őt és a tanítványokat, hazudott. Ez volt Júdás első "győzelme", amikor hazugságát - hogy beteg - elnézték, sőt dicséérték Júdást, mert ő bizonyult a leg-erősebbnek.

Júdás pedig egyre inkább megvetette a tanítványokat. Ugy gondolta, a tanítványok nem értik Jézust, csupán vakon engedelmesskednek, mint nyáj a pásztornak. A dinárlopás-ügy kapcsán ki is fejtette Júdás Tamásnak a véleményét: "Hízen ő mondta, hogy nincs sem "enyém" sem "tied", nem te! Csak ő csókolt meg engem, ti csupán beszennyeztétek a szájamat". "He erős ezél fűj. magasra veri föl a port. Az ostoba emberek pedig nézik a port, és azt mondják: ez e ezél! Pedig nem egyéb az pornál, jó Tamásom, és ezéttaposott ezamérganéjnél. Aztán beleütközik egy falba, és nyugodtan letelepedik a tövéhez, a ezél pedig továbbrepül, egyre tovább, jó Tamásom!"

Júdás véleménye szerint a tanítványok ilyen "ostoba emberek", akik azt mondják a kavargó porra nézve: "ez a ezél", pedig a por csak a láthatat, amely a falnál leülepedik. A ezél lényege az a láthatatlan, megfoghatatlan valami, ami tovább

ezáiguld, Júdás szerint a tanítványok éppen úgy közelítik meg Jézust is, mint a szelet - éppoly megfoghatatlan számukra tanításának lényege. A tanítványok nemcsak buták, hanem csaldk is Júdás szerint, akik becsapják mesterüket: "A mester virgáccsal fenyegetőzik, e a tanítványok tőstént azt kiáltják: tudjuk már, mester!" - pedig nem értenek, nem tudnak semmit Jézus vallójából. Rádásul gyávák is, hiszen amikor Jézust kellett volna megvédeni, semmit sem tettek érte. Júdás, az "okos, szép, bátor, erős" Júdás megvetette őket ezért. A dinárlopás-ügy után a tanítványok nedves ajka "mászott végig" Júdás arcán, a Júdás megvetette őket. A belső harc, e konfliktus eldőlt, de nem a lélek javára, hanem az ellen, a lélek tagadása válik programmá, antiepirituális küldetésétudat hordozójává vált Júdás. Most már be akarta bizonyítani, hogy ő sokkal inkább méltó Jézus szeretetére, mint a buta és gyáva tanítványok, akiknek csókjai után megerősödik Júdásban saját fontosságának, "felsőbbrendűségének" tudata. Felvetődik a kérdés: valóban olyanok-e a tanítványok, amilyennek Júdás látta őket?

Mint ahogy már arra Júdás és Tamás kapcsolatának értelmezésekor utaltam, a tanítványokat világnézetük, hitük azonosságán túl eltérő gondolkodás- és viselkedésmód jellemzi. A tanítványok többsége, akik számára Jézus és az Irás az abszolút tekintély, amelynek azonnal engedelmessé válnak, mégha nem is értik "miértjét", lényegét, e nem-értés következtében sokszor valóban képmutatóvá válnak. Ők azok, akik név szerint mind nem is szerepelnek a kisregényben. Ez arra való utalásként is fel-

fogható, hogy az "abszolút jóságra" való törekvésükben feladták egyéniségüket, az önálló gondolkodás és megértés igényét. Péter, János és Tamás emelkedik ki közülük, Ők, Jézus kedves tanítványai, akiket kezdetben még Júdás is tisztelt; emlékezünk csak, milyennek látta Júdás Jánost: "János a sarokban ül, és nézi Őt hideg, szép szemével; ő maga is szép, tisztaság egy folt sincs hófehér lelkiismeretén."

A fent említett három tanítványról véleménynyilvánítások, cselekedeteik és az író közlése révén egyre differenciáltabb, pontosabb, jellemzőbb képet kapunk. Péter, János és Tamás őszintébb, nyiltabb, mint a többi tanítvány, ez már Júdás "befogadásakor" is kiderült. Péter, akinek a tüskés és féltékeny hal, valamint az egész fogás összefüggését elemző eszmefuttatását már idéztem, őszintén, szívéllyel derűvel közeledett Júdásához, János, aki undorral húzódott el Júdástól, Péter ezután sem követte azokat a tanítványokat, akik "odamentek hát Júdásához, szóltek hozzá néhány barátságos szót, aztán gyorsan, kínos érzéssel elléptek tőle". "És csak János, Zebedeus fia, hallgatott csendben, meg Tamás." János, Péter és Tamás hasonlóan őszinte megnyilvánulását tapasztalhatjuk a dinárlopás ügyében is. János, miután Jézussal beszélt, Jézust megértve, nem lelkiismeretétől meghatva, mint "testvérét" védte Júdást. Péter is, miután belátta Jézus igazát, őszinte szívvel csókolta meg Júdást. Tamás, rá jellemzően, hosszas töprengés után, Jézus igazában meggyőződve közeledett Júdásához: "Neki igeza van, Júdás. Engedd, hogy megcsókoljalek."

Jellemző, hogy Júdás ez esetben sem tett különbséget a tanítványok között: Péter, János és Tamás viselkedését is a többi tanítvány cselekedetével azonosította, akik "zavartan odamentek Júdáshoz, és úgy tettek, mint János." János, Péter és Tamás Jézus igazának hitével, abban meggyőződve közeledtek Júdáshoz, a többiek csak zavartan utánozták őket.

Péter és János vetélkedése a két tanítvány hibáira /hiúság, ez esetben önzés/ mutat rá, de ezek a tulajdonságok nem váltak uralkodóvá jellemükben, még inkább hús-vér emberekké tették őket. Péter indulatos, harcias néha, ő az, aki olyan "elhajlásokra" lenne képes, mint akár fegyverrel is megvédeni Jézust. A döntő pillanatban, ha határozatlanul is, nem törődve a túlerővel, felemelte a kardot. Csak Jézusnak engedelmességgel dobta el. Júdás éppen ezen engedelmesség miatt vetette meg a tanítványokat, ő ezt az engedelmességet butaságként, gyávaaságként fogta fel.

Nem volt elég azonban ezémáre, hogy többnek érezte magát a tanítványoknál, bizonyítani is akarja ezt. Ezért hat rá kihívásként a kődobálási verseny. Tamás hívja Júdást versenyezni: "Hét te, Júdás? Mért nem veezel részt a játékban, hiszen úgy létezik, vigen vannak ott? - kérdezte Tamás, mikor észrevette, hogy furcsa barátja mozdulatlanul áll egy nagy, ezürke eziklatómb mögött. - Fáj a mellem, mag aztán nem is hívtak. - Hét hívée kell naked? No, hívlak én, gyere! Nézd meg, mekkora köveket hajt la Péter.

Júdás különös oldalpillantást vetett rá, és Tamásban most először támadt az a homályos érzés, hogy Iszariótesnek két arca van."

Ujabb kihívásként hatott Júdáera Péterrel folytatott beszélgetése. "Júdás, mondom neked, te vagy a legokosabb valamennyiünk között. Miért is vagy olyan caúf és olyan gúnyolódó? A Mester nem szereti ezt. Máskülönbén akár kedves tanítványa is lehetnél Jézusnak éppen úgy, mint János. De én azért - és Péter fenyegetően emelte fel ujját - neked sem engedném át a helyemet Krieztus mellett, sem a földön, sem az égen. Hallod?"

Péter egyrészt akarva-akaratlanul téplálta, ezitotta Júdás hiúságát azzal is, hogy Jánoshoz, a Péter szerint második legjobb tanítványhoz hasonlította Júdást; másrészt saját előségigényével Júdást is a versengés felé vonzotta. Ez a versengés nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Júdás elérulte Jézust. Amikor János és Péter Jézus jelenlétében Júdást hívta bírának a paradicsomi előség ügyében, Júdás, aki ekkoriban járt Annásnál, így válaszolt: "Én! Én leszek Jézus mellett!"

Amikor "Péter vörös volt haragjában, és mennydörgött, János sápadt és csendes volt, keze rezketett, szava maróan csengett", "felsorolták minden érdemüket, beszemérték Jézus iránt érzett szeretetüket", mindketten megukának akarták tudni a Jézus melletti előséget. Péter az aktív és János a passzív álláspont képviselője; Péternek, aki Júdást gallérjánál

fogva ráncigálta Jézus alá, aki meg akarta büntetni a "kecsekés" falu lakosait, aki szívesen fogadta a Júdás hozta kardokat; és Jánoznak, a ezidő, halk ezavú, könnyen könnyekre fakadó tanítványnak a vitája, versengése volt ez. Júdás ez alkalommal komolyan válaszolt a néki feltett kérdésre, a nem vette észre, hogy ezandéka ellenére itt az emberi nem egyeége mellett érvelt; ha ő, Júdás, az ÁRULÓ, ott leez Jézus mellett, akkor ott leez mindenki, minden "rossz" ember is.

Jézus elfogatása után, látván, hogy a tanítványok képtelenek voltak megvédeni Jézust, elhagyták őt, ezt Péter, "a kőszikla", háromszor meg is tagadta a Mestert, Júdás megvetése a tanítványok iránt még inkább fokozódott, Jézus halála után nem mint bűnös, hanem mint bírójuk megy el hozzájuk ezámonkérni, mit tettek Jézusért, ezámonkérni a győztes jogán, a Jézusért többet tevő jogán.

E találkozásukkor mintegy megütözik a Júdás és a tanítványok által képviselt kétféle felfogás: a tanítványoké, akik a mesterhez, annak tanításához hűek maradtak, e e tanítás ezelmében még a mester védelmében sem követtek el erőszakos cselekedetet: és Júdásé, akinek véleménye ezert a tanítványoknak MINDENT meg kellett volna tenniük, mint ahogyan ő is megtett mindent Jézus védelmében, amikor meg akarták kövezni Jézust: "Péter sőtétén felelte Júdás vad beezédére: - Én kirántottam a kardomat, de ő maga mondta, hogy dugjam vizeze. - Dugd vizeze! És te engedelmeskedtél? - kacagott fel Júdás. - Ó, Pé-

ter, Péter! Hát ezabad Őreá hallgatni? Mit tudja Ő, mi az ember, mi a harc? - Aki Őreá nem hallgat, a tűzee gyehennára megyen. - Ée eiert nem mentél te ode? Miért nem mentél, Péter? A tűzee gyehenna! Mi ez a gyehenna? Hátha mégie odamentél volna? Mire való a lelked, ha nem mered tűzbe vetni, amikor akarod?"

Júdée tudni véli tehát, hogy a tanítványoknak nem lett volna ezabad Jézusra hallgatniuk, hanem akár elkárhozásuk árán is meg kellett volna menteniük Jézus életét. Júdée nem kérdezte, jó-e, ezükeéee-e Jézus ezámára ez ilyen áldozat. "Aki ezeret, nem kérdi, mitévő legyen." - mondta Júdée, és arra nem gondolt, hogy aki nem kérdez, nagyot tévedhet. Júdée szerint, aki ezeret, az akár a lelkét is feláldozza. Aki a lelkét "feláldozza" egy leez azok közül, akikért Jézusnak kinhalált kellett ezenvednie. Aki a lelkét feláldozza, nem Jézusért, hanem Jézus ellen tesz. Júdée képtelen volt ezt felfogni. Mi az oka, hogy a tanítványok megértették Jézust, Júdée pedig nem? Ezt az okot tisztázandó lássuk, milyen kapcsolat alakult ki Jézus és a tanítványok, valamint Jézus és Júdée között.

Jézus és a tanítványok között közvetlen kapcsolat volt, a tanítványok kérdéseekkel fordultak a mesterhez, elfogadták tanítását, mint az egyetlen létező igazságot. S ha elő is fordulhatott, hogy Péter a dinárlopás-ügyben Júdésat pártfogoló Jézusra megharagudott, indulatát lecsillapították Jézus szavai, a indult hozzá, hogy minden feszültséget megezüntessen

bátor, erős Júdás fogja ezt a gigaezi tettet véghezvinni, amely majd Jézus mellé emeli őt, megelőzve a többi tanítványt. Ő az, aki igazán eszereti a Mestert, mert ő az, aki "érte" magára vezeti ezt a ezörnyű bünt: "János kicsinylősen szólalt meg: - Azt hinné az ember, hogy csak te eszereted a Mestert, Júdás! Júdás azonban mohón belekapaszzkodott ezekbe a ezavakba, éppenséggel nem érezte sértve magát, és lihegve, ezenvedélyesen, vad ezívóséggel faggatta őket tovább: - Ugy, hát ti eszeretitek őt? Igen?"

Sajátos negatív hivatástudat alakult ki Júdásban, amelynek lényege: az ő árulása nélkül Jézus nem teljesítheti küldetését. "Nagy a titka a Te felelős eszednek, de az enyémenk vajon kisebb-e?" - mérte Júdás tetteinek súlyát Jézus küldetésének jelentőségéhez. Jézus tanítványok iránti eszeretetének megnyilvánulásait már "irigység nélkül, leereszkedő megvetéssel esemléltte Júdás. Mit eszámítanak ezek az elbeszélőesek, ezek a esókok, ezek a esóhajok mind ahhoz képest, amit ő tudott, ő, Iakariótes Júdás, a vörös hajú, rút, kövek közt ezületett zaidó!"

Júdás volt valóban az egyetlen, aki nem tanítvány, hanem rosszaságából eredő hatalma, ereje következtében mintegy Jézus mellé emelkedett, de éppen Júdás rosszasága /hitetlensége, önzése, hazugságai etb./ következtében Júdás és Jézus között nem alakult ki eszemélyes kapcsolat. Júdás befogadása révén került először kapcsolatba a eszeretettel, a számára ie-

meretlen, új erővel, amelyet meg akart ismerni, erejét próbára tenni. Ha Jézust megmentik hívei, a szeretet győzedelmeskedik, ha nem - Júdáé a győzelem, és e győzelmével bosszút áll az egész emberiségen, amely kiteszította őt, Júdát nemcsak én-képe, a tanítványokkal való versengés, a Jézushoz való felemelkedés vágya, kíváncsisága, Jézus iránti szeretete és gyűlölete sodorta az árulásba. Több utalást találhatunk tettének végzettségére. Jézus befogadta Júdát a tanítványok figyelmeztetése ellenére: "prófétai hangjuk nem talált utat a földéhez /.../. talán őket hallgatta, de talán valaki egészen más hangra figyelt ..." Júdáé jöttét egy minden és mindenki tekintetét magára vonzó természeti jelenség, "félelmesen merengő fény" jelezte. Máté az írás ezavát olvasta Júdáera; "Akinek ezelő az ő tekintete, annak megbocsáttatik, de aki a másikkal a kapuban találkozik, útjában léezen az annak." Párhuzamot fedezhetünk fel a lejtőn ledobott kő és Júdáé tettei között: "A nehéz kő hamar, tompa ötdéssel esett a földre, egy pillanatig mintha gondolkozott volna, aztán bizonytalanul ugrott egyet, de valaményezor újra megérintette a földet, új erőt, gyorsaságot merített belőle, könnyűvé, vaddá lett, mindent elpueztítő hatalommá. Nem ugrott már, de fogcsikorgatva repült, e a levegő eüvöltve tágított, otromba, gömbölyű teste elől. Elérte a lejtő szélét; egy könnyű, kecese, utolsó mozdulattal fellódult a kő, és nyugodtan, súlyos gondolkozásba merülten nagy ivben a eőtét mélység torkába."

Júdáé ugyanilyen feltartóztatlanul rohant megemléző-

léésbe. Az előbbi idézet abból a szempontból is figyelemre méltó, hogy szerepel benne a kimerő központi motivuma, a kőmotivum.

Jézust és tanítványait meg akarták kövezni, Jézust a kővek között ezületes Júdás a kőve Jeruzsálemben árulta el. Péter "gyorsan, mint a ezikláról leeszkadt kő" fordult Júdás-hoz, hogy eledként a tanítványok közül, jó szóval fogadja. Júdás, miután Jézus nem volt hálás álete megmentéséért, elvált a többiektől: "Megfordult, mintha minél kényelmesebben akarna elhelyezkedni, két egymásnak fordított tenyerét a kőhöz támasztotta, és ráhajította a fejét. Így űlt egy vagy tán két óra hozzat is, meg sem moccanva, merevségével megcealva a madarakat, mozdulatlanul és ezütkén, mint a KŐ MAGA, amelyen megpihent: "A tanítványok közötti versengés a kődobálással kezdődött, Júdás éppen egy kő mellett állt, amikor Tamás versenyezni hívta. Júdás lelkiállapotát az árulás előtt Andrejev így írta le: "Júdás elmerült a lebegő látomásban, és átengedte magát a mezezi, álomezerű ezavak gyöngéd dallamának, de közben vasmarokkal ragadta meg önnön lelkét, és hallgatva kezdett a lélek eőttét, végtelen mélységében valami hatalmasat, óriásit építeni. /.../ Valaki némán, szakadatlanul dolgozott: halmozta a hatalmas hegyekhez hasonló eziklatömegeket, egymásra görgette, és újekat rakott rájuk ... Valahol távol halk, titokzatos ezavak hangzottak el." Valami kikerülhetetlenséget, végzeteserőséget hordoz magában ez a motivum, félelmetes, ösztönös erőt, úgy vélem a tárgy-ember az ember számára elfogadhatatlan tárggyá

degradáltságának állapotát, amelybe Júdás először belekényez-
rült, majd pedig torz hivatástudatával szándékosan belekényeze-
ritette magát.

Júdás a rettenetes áron, árulása árán, amely megbélye-
gezte, s amiért "Mind a jók, mind a gonoszok egyformán fogják
gyalázatos emlékét átkozni...", győzedelmeskedett, leleplezte
az emberiséget, bosszút állt rajtuk. "Ezeknek lelkek van, és
elvesztik; élnek, és el kell hagyniuk az életüket; fényt látnak
szemük előtt, és örök sötétség, örök borzalom fogja befődni
őket."

A jó cselekedetekkel a jót megvédeni nem lehet; a rossz
/erőszak/ alkalmazását a jó lényege tiltja dilemmája a jók egy
részét, az "aktív jókat" zavarba hozta. Péter, Jézus kedves
tanítványa fogalmazta meg a kétségbeesett, "megzavarodott" em-
ber gondolatait: "Hová menjek hát? Ó, Istenem! Hová menjek?"

Jegyzetek:

1. Nietzsche és Szolovjev nézeteinek ezenbeállításakor a "Hajnalpir" illetve "Cetyenyije o bogocseloveke" c. művekre támaszkodtam.
2. A kierégény elenzéséhez a következő kiadást használtam: Leonyid Andrejev: A nagy ezleme - kierégények és elbeszélések, Budapest, 1981.
3. Anceel Éva: Töredékek az emberi teljességéről, Budapest, 1976. 61.o.